סוגיה ג (ג ע"א): באילו דינים לא צריך סמוכים בזה הזמן?

סוגיתנו דנה בשאלת פעילות בית הדין בזה הזמן, שאין אפשרות לסמוך דיינים וכן אין דנים דיני קנסות בבבל (= בכל מקום בזמנינו). אנו למדים מהגמרא שחכמים ביטלו דרישות וחקירות בבית דין כדי להקל על מי שתובע את ממונו, ונשאלת השאלה האם ביטלו גם את הצורך בדיינים סמוכים בהודאות והלוואות, לאותה מטרה. ביסוד הסוגיה קיים הבדל מהותי בין עניינים "שאינם שכיחים או שאין בהם חסרון כיס", לעומת "הודאות והלוואות", שהם שכיחים ויש בהם חסרון כיס. הקריטריון הזה הוא לכאורה הבסיס להחליט מה ידונו היום ומה לא. כלומר החלוקה אינה פשוטה, דהיינו לא דנים קנסות וכן דנים עניין ממון, אלא גם בתוך ענייני ממון נכנסת השאלה האם מדובר במשהו שהוא שכיח ויש בו חסרון כיס (ואז ידונו אותו) או שמא אינו שכיח וכו' (ולא ידונו אותו). ולכן למשל גם למ"ד "פלגא נזקא ממונא" (כלומר דין חצי נזק של קרן איננו קנס אלא חיוב ממוני רגיל), לכאורה לא ידונו, כיוון שזה עניין לא שכיח. כמו כן נשאלת השאלה האם דנים דיני גזלות בזה הזמן (האם הם שכיחים)?

סנהדרין ג ע״א

שנאמר (ויקרא כד, כב) משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין אלא מעתה טעו לא ישלמו כל שכן אתה נועל דלת בפני לווין אי הכי תרתי קתני דיני ממונות בשלשה הדיוטות גזילות וחבלות בשלשה מומחין ועוד שלשה שלשה למה לי אלא אמר רבא תרתי קתני משום דרבי חנינא רב אחא בריה דרב איקא אמר מדאורייתא חד נמי כשר שנאמר) ויקרא יט, טו (בצדק תשפוט עמיתך אלא משום יושבי קרנות אטו בתלתא מי לא הוו יושבי קרנות אי אפשר דלית בהו חד דגמיר אלא מעתה טעו לא ישלמו כ״ש דנפישי יושבי קרנות מאי איכא בין רבא לרב אחא בריה דרב איקא איכא בינייהו דאמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו בית דין חצוף לרבא לית ליה דשמואל לרב אחא בריה דרב איקא אית ליה דשמואל: נזק וחצי נזק וכו' : נזק היינו חבלות משום דקא בעי למיתנא חצי נזק תני נמי נזק שלם חצי נזק נמי היינו חבלות תנא ממונא וקתני קנסא הניחא למאן דאמר אפלגא ניזקא קנסא אלא למאן דאמר פלגא ניזקא ממונא מאי איכא למימר אלא איידי דקא בעי למיתנא תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה דממון

א. למעשה נחלקו ראבד"א ורבא בסיבת ההבדל שבין בית דין של גזלות וחבלות (גו"ח) לבין בית דין של הודאות והלוואות (הו"ה). נעיין בשיעורים בסנהדרין סוגיה 3, סעיפים א-ב בעניין ההשלכות של מחלוקת זו.

שיעורים בסנהדרין

אחר שראינו שלכ״ע, ע״פ המשנה, יש ב׳ סוגי בתי דין, אחד של ג׳ הדיוטות להודאות והלואות (הו״ה) ואחד של ג׳ סמוכים לגזילות וחבלות (גו״ח), צריך לבאר מה נכנס לכלל זה ומה נכנס לכלל זה.

לפי **ראבד״א** התורה עצמה עשתה חילוק בין הו״ה לגו״ח. גו״ח כולל כל מה שנכנס בפרשת משפטים כמו ד׳ שומרים שאצלם כתוב במפורש ג׳ ״אלוהים״. בענין הו״ה באה התורה ללמד מ״בצדק תשפוט עמיתך״ שאחד הדיוט (או סמוך ע״פ הבנה ברמב״ם) מספיק. ומדרבנן תיקנו ג׳

תוכן דפים אלו שייך לעמותת תורה אחרי צבא
אין לעשות מדפים אלו שום רווח כספי, פרסומי או אחר
בהצלחה בלימוד!

הדיוטות. בהו"ה **לכאורה פשוט שלא נכנסת שום גזילה וחבלה אומנם ברור גם שאין הו"ה** כפשוטם והם כוללים גם כתובות, ירושות וכל הענינים שאינם שייכים **לענישה והם חיובים** ממוניים. ממילא **מובן שגם לרבא זו תהא החלוקה משום שלא מצאנו בזה מחלוקת**.
רבא סובר שמן **התורה אין הבדל במבנה בתי הדין הדנים** גו"ח או הו"ה וההבדל נוצר רק אחר תקנת החכמים. מן התורה בעינן ג' מומחים גם בהו"ה ומדרבנן ג' הדיוטות. כאמור אין סברה לומר שחולקים רבא וראבד"א בהגדרת ב' הקבוצות. וא"כ גם לרבא הו"ה כוללים ירושות, מתנות, וכתובות וכו' שהם חיובי ממון שאינם בכלל נזיקים. א"כ **מתברר שתקנת** "נעילת דלת" איננה שייכת רק **להו"ה** כפשוטם אלא גם לשאר הענינים הנכנסים **לכללם**. בהו"ה תיקנו שלא תהא נעילת דלת **בפני לווין**. בשאר עבירות תיקנו שתהא נעילת דלת **בפני עושי עוולה**.

1. מה נכנס לגדר הו"ה?

_____

ב. נראה עכשיו את דברי התוספות ג ע"א, ד"ה "שלא", בפירוש הראשון.

תוספות
שלא תנעול דלת בפני לווין כו' - גזילות וחבלות וכתובת אשה וירושות ומתנות בכולהו נמי לא בעינן דרישה וחקירה כדי שתנעול דלת בפני גזלנין ואם תאמר מהאי טעמא לא ניבעי מומחין בגזילות וחבלות כמו בהודאות והלואות ויש לומר דלגבי מומחים לא שייך למיחש ביה כמו זה דבחששא מועטת אדם נמנע מלהלוות לחבירו אם לא ימצא דיינין מזומנים לגבות חובו אבל גזילות וחבלות יודע הגזלן שיטריח הנגזל אחר המומחין עד שימצא לדון עם הגזלן.

2. מה ההבדל בין הצורך בדרישה וחקירה לבין הצורך באומחים?

_____

ג. נעיין במשנה בסנהדרין דף לב ע"א ובגמרא שם ע"ב, בדברי רבא.

סנהדרין
משנה: אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה, **שנאמר** משפט אחד יהיה לכם (...)
גמרא: (...) אמר רבי חנינא: דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה, שנאמר משפט אחד יהיה לכם, ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוין. אלא מעתה, טעו לא ישלמו, כל שכן שתנעול דלת בפני לווין. רבא אמר מתניתין דהכא בדיני קנסות, ואידך בהודאות והלואות.
רש"י
רבא אמר - תרווייהו בתר תקנתא דרבנן, ומתניתין בדיני קנסות, דליכא למיחש לנעילת דלת, אבל בהודאות והלוואות דאיכא למיחש לנעילת דלת בהודאות והלוואות בדיני מלוה, וזה בא

לידון בעדי הודאה שהודה לו בפניהם, או בעדי הלוואה שהלווהו בפניהם, דאיכא למיחש לנעילת דלת.

3. מה ההבדל בין קנסות להלוואות לפי רבא? מהם "קנסות" במונחים של המשנה שלנו? ואם תהיה ההשלכה של זה לעניין הצורך בסמוכים?

_____

ד. רבא הגדיר "קנסות" את דיני הממון שלא בטלו בהם סמוכים. כדי לדעת מה נכנס לכלל זה, נעיין בבבא קמא דף פד ע"א-ע"ב בעניין "קא עבדינן שליחותייהו".

בבא קמא

דאמר רבא: נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותו בבבל, נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותו בבבל. מ״ש נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור דלא? אלהים בעינן וליכא, נזקי שור בשור ושור באדם נמי (שם ע״ב) אלהים בעינן וליכא! אלא מאי שנא שור בשור ושור באדם? דשליחותייהו קא עבדינן, מידי דהוה אהודאות והלואות, אדם באדם ואדם בשור נמי שליחותייהו קא עבדינן, מידי דהוה אהודאות והלואות! אמרי כי קא עבדינן שליחותייהו, במידי דקים לן בגויה, במידי דלא קים לן בגויה לא עבדינן שליחותייהו. אמרי שור בשור ושור באדם נמי לא קים לן בגויה! אלא פוק חזי היכא מזדבני תורא בשוקא, אדם באדם ואדם בשור נמי פוק חזי היכא מזדבני עבדי בשוקא. ועוד תשלום כפל ותשלום ארבעה וחמשה דקיצי, נעבד שליחותייהו. אמרי כי קא עבדינן שליחותייהו בממונא, בקנסא לא עבדינן שליחותייהו. אדם באדם דממונא הוא נעבד שליחותייהו. כי קא עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא, אדם באדם דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו.

4. מה נלמד מכאן על הגדר המורחב של "קנסות" לפי רבא?

_____

ה. נראה עכשיו את סוגיית "חנן בישא" בבבא קמא דף לז ע"א.

בבא קמא

חנן בישא תקע ליה להההוא גברא. אתא לקמיה דרב הונא, א״ל זיל הב ליה פלגא דזוזא. הוה ליה זוזא מכא (מטבע שצורתו היתה פחותה) בעי למיתבה ליה מיניה פלגא דזוזא, לא הוה משתקיל ליה (לא היה לנפגע עודף להחזיר לו), תקע ליה אחרינא ויהביה נהליה.

5. מה קשה מעצם הסיפור?

_____

ו. נעיין שוב בתוספות סנהדרין ג ע"א, ד"ה "שלא", מהמילים "ואם תאמר".

תוספות

ואם תאמר והא אשכחן בכמה דוכתין שהיו דנין בבבל גזילות וחבלות בפ״ב דב״ק (דף כא.) גבי ההוא גברא דבנה אפדנא אקילקלתא דיתמי וחנן בישא (שם דף לז.) דתקע ליה לחבריה וכן בכמה מקומות ויש לומר דבכל הנהו אפשר שדחקו זה את זה ע״י דתפסי או דאמר אקבעיה לדינא בארץ ישראל כדאיתא בסוף פרק קמא דב״ק (דף טו.).

6. איך מתורגמת הפרשה?

_____

ז. נראה את דברי השיעורים שם, סעיף ז, שעושים סדר במונח גו"ח לעומת הו"ה.

שיעורים בסנהדרין

מן התורה כל הדינים צריכים סמוכים ודרישה וחקירה, אלא שישנה בעיה של נעילת דלת. ע״פ משנתינו לכאורה ביטול הסמיכה הוא רק בהו״ה ולא בגו״ח. ע״פ רבא בגמרא (לב:) כאמור ביטול דרישה וחקירה הוא לכאורה בכל דבר שאיננו קנס. כיון שבא רבי חנינא (סנהדרין ב ע״ב – ג ע״א) ואומר שסיבת ביטול דרישה וחקירה וביטול סמיכה אחת היא (משום ״שלא תנעול דלת בפני ״לווין״), ס״ל לתוספות שצריך לקרב את שני הענינים ולמצא ב׳ קבוצות שלאחת מהן יש צורך בסמיכה ובדרישה וחקירה ולשניה אין. א״כ הביטוים המובאים בש״ס אינם כפשוטם. ״קנסות״ הם כל הדברים שאינם שכיחים או שאין בהם חסרון כיס ובהם אין תקנה, והם נקראים במשנה ״גזילות וחבלות״. ״הודאות והלואות״ הם כל הדברים השכיחים ויש בהם חסרון כיס ואינם קנסות, כולל חלק מגו״ח. הם החיובים הממוניים הרגילים המצויים בשוק ולהם קראה המשנה ״ממונות״. ז״א פירוש משנתינו היא כהבנת הגמרא בפרק החובל (ב״ק פד:). אלא שפשט המשנה מאד קשה להבנה זו ובעיקר לדברי ראבד״א שלשיטתו החלוקה בין גו״ח ממש והו״ה ממש היא חלוקה מן התורה. ונצטרך להדחק ולומר שראבד״א מודה לרבא לחלוקה זו, אלא שס״ל שהיא דרבנן. א״כ הרבה יותר נראה הפירוש הראשון של התוספות שאין החלוקה הזו משמעות המשנה, אלא היא תקנה הנובעת מדין המשנה.

7. מה החלוקה בין גו״ח והו״ה?

_____

8. מה קשה על דברים אלו מפשט המשנה שלנו, איך ניתן לתרץ?

_____

ח. בסוף התוספות (הנ"ל) יש חילוק משמעותי בעניין מה דנים ומה לא.

תוספות

ויי"מ דוקא גזילות שעל ידי חבלות כמו דמינצו בי תרי ומחו אהדדי עד שתוקף אחד וגוזל את חבירו דכי האי גוונא לא שכיח ולא עבדינא שליחותייהו.

9. מה הקריטריון הנו"ח שיאפשר לדון?

_____

ט. נעיין עתה במהרש"א חידושי הלכות סנהדרין דף ג ע"א על תוספות ד"ה "שלא".

תוספות

שלא תנעול כו' דוקא גזילות שע"י חבלות כמו כו' עכ"ל ר"ל גזילות וחבלות דנקט בכ"מ בתלמוד איכא לפרושי הכי גזילות שע"י חבלות מיהו גזילות וחבלות דקתני במתני' דהכא ע"כ גזילות וחבלות ממש כדקאמר לעיל גזילות דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים חבלות מה כו' ודו"ק.

10. האם המהרש"א מסכים עם דברי התוספות הללו?

_____

י. נתייחס לקטע נוסף בדברי התוספות הנ"ל מן הדברים "ומיהו כתובת אשה וכו'", ונראה את דברי המהר"ם סנהדרין דף ג ע"א על דברים אלו.

תוספות ד"ה "שלא"

מיהו כתובת אשה וירושות ומתנות ונזקי שור בשור הוי בכלל הודאות והלואות וכל הנהו דמסקינן בהחובל (ב"ק דף פד:) דעבדינן שליחותייהו וגובין אותו בבבל ולא בעי מומחין.

המהר"ם סנהדרין דף ג ע"א

בתוספות ד"ה שלא תנעול דלת וכו' ומיהו כתובת אשה וירושות וכו' וכל הנהו דמסקינן בהחובל דעבדינן שליחותייהו וכו' מדברי התוספות בדבור זה וכן לקמן בד"ה נזק היינו חבלות וכו' משמע דסבירא ליה דטעמא דנעילת דלת וטעמא דשליחותייהו עבדינן תרווייהו חד טעמא הוא דבמידי דאית ביה נעילת דלת כגון דשכיחי ואית בהו חסרון כיס עבדינן שליחותייהו דמומחין ודנין אותן אפילו שאינן מומחין בין באי"י בין בבבל.

אבל לא משמע כן בדברי רש"י לקמן סוף ד' י"ג ד"ה למידן דיני קנסות וכו' דמשמע שם מפירוש רש"י דבדיני קנסות בעינן מומחין ובשאר דיני ממונות במידי דשייך נעילת דלת לא בעינן מומחין אפילו באי"י ובמידי דלא שייך נעילת דלת כגון בד' שומרים ובגזלות באי"י בעינן מומחין ובבבל אף על גב דליכא סמוכין עבדינן שליחותייהו משום דשכיחי ואית בהו חסרון כיס וכן

משמע מדברי הרא"ש ז"ל בשמעתין דבתר שכתב סוגיא דשמעתין דבדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה ולא מומחין מפני שלא תנעול דלת בפני לוין כתב והוא הדין נמי כתובת אשה וירושות ומתנות וכו' כתב אבל גזלות וחבלות בעינן מומחין ודרישה וחקירה וכו'. ובפ' החובל מסיק דכל מידי דשכיחי עבדינן שליחותייהו וכו' וקאמר התם דחבלות לא שכיח משמע דבכל שאר מילי שכיחי אפילו גזלות הלכך כל מידי בר מחבלות עבדינן שליחותייהו ולא בעי מומחין וגם דרישה וחקירה לא בעי עכ"ל.
משמע מדבריו דהא דאיתא במתניתין דגזלות בעי מומחין וממילא בעינן נמי דרישה וחקירה היינו בא"י אבל בבבל דליכא מומחין עבדינן שליחותייהו כיון דשכיחי ואיכא חסרון כיס ודו"ק.

11. מה סובר המהר"ם בעניין חבלות בבבל?

_____

יא. על פי כל האמור, השכיחות היא הקריטריון לדון בזה הזמן, אף אם מדובר בקנס. נעיין בבבא קמא טו ע"א בסוגיית "פלגא נזקא קנסא או ממונא".

בבא קמא

אתמר פלגא נזקא רב פפא אמר ממונא, רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא. רב פפא אמר ממונא, קסבר סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימן, ובדין הוא דבעי לשלומי כוליה, ורחמנא הוא דחס עליה דאכתי לא אייעד תוריה. רב הונא בריה דרב יהושע אמר קנסא, קסבר סתם שוורים בחזקת שימור קיימי, ובדין הוא דלא לשלם כלל, ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דלנטריה לתוריה.

12. האם תהא נ"מ בין מהרש"א למהר"ם בימינו במחלוקת בין רב פפא לרב הונא בריה דרב יהושע?

_____

יב. נראה את הגמרא בבבא קמא דף טו ע"ב ב"האי כלבא וכו'".

בבא קמא

והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא, האי כלבא דאכל אימרי, ושונרא דאכלה תרנגולא משונה הוא, ולא מגבינן בבבל. והני מילי ברברבי, אבל בזוטרי אורחיה הוא.

13. מה קשה למהר"ם?

_____

יג. נעיין בתוספות שם ד"ה "והשתא".

תוספות

והשתא דאמרת פלגא נזקא קנסא נראה דדוקא למ״ד פלגא דנזקא קנסא אבל למ״ד פלגא דנזקא ממונא לא מיחייב כלל דמהי תיתי דמקרן לא אתיא דקרן אורחיה הוא דסתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי והאי משונה הוא דלאו אורחיה דכלבא למיכל אימרי רברבי אבל למ״ד פלגא נזקא קנסא הוי תולדה דקרן דתרוייהו משונים הם אף על גב דקרן כוונתו להזיק.

14. תרץ ע"פ דבריהם את מהר"ם.

_____

יד. למדנו שלא דנים גזלות וחבלות בבבל. נראה בנידון את דברי הרמב"ם הלכות סנהדרין פרק ה הלכה ח והלכה יג בעניין גזלה וגנבה.

רמב״ם

הלכה ח

דיני קנסות כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה והאונס והמפתה וכיוצא בהן אין דנין אותם אלא שלשה מומחים והם הסמוכין בארץ ישראל, אבל שאר דיני ממונות כגון הודאות והלואות אינן צריכין מומחה אלא אפילו שלשה הדיוטות ואפילו אחד מומחה דן אותן, לפיכך דנין בהודאות והלואות וכיוצא בהן בחוצה לארץ, אף על פי שאין בית דין של חוצה לארץ אלהים, שליחות בית דין של ארץ ישראל עושין, ואין להן רשות לדון דיני קנסות בשליחותן.

הלכה יג

מי שגנב או גזל גובין ממנו הקרן דייני חוצה לארץ אבל אין גובין את הכפל.

15. מה לכאורה קשה בדברים אלו?

_____

טו. עיין בשולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן א סעיף ג ושם בסמ"ע אות יד.

שולחן ערוך חושן משפט

בהמה שהזיקה את האדם, אין גובין נזקו דיינים שאינן סמוכין בא״י, מפני שהוא דבר שאינו מצוי. אבל אדם שהזיק בהמת חבירו, משלם נזק שלם בכל מקום. וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל, הואיל והיא מועדת (להן) מתחלתה הרי זה דבר מצוי ומגבין אותו **דיינים** שאינם סמוכין בארץ ישראל. וכן מי שגנב או גזל מגבין ממנו הקרן בלבד. הגה: ויש אומרים דוקא גזילות דשכיחי, כגון כפר בפקדון וכדומה, אבל גזילה ממש לא שכיחא, ואין דנין, אא״כ הגזילה קיימת, מחייבין להחזירה (נימוקי יוסף פרק החובל).

סמ"ע שם אות יד

וי"א דוקא גזילות כו'. עיין בנ"י [המובא בציונים אות ז'] דכ"כ לתרץ הגמרות אהדדי, אבל התוספות שם דף פ"ד [ע"ב ד"ה אי] ובפרק בתרא דגיטין דף פ"ח [ע"ב ד"ה אי] ובפ"ק דסנהדרין דף ג' [ע"א ד"ה שלא] חילקו בענין אחר, וכתבו דוקא גזילות הבאות על ידי חבלות הוא דלא דנין, וזהו דעת המחבר שכתב סתם דדנין גזילה, ועיין בד"מ סעיף ד'.

16. איך הסמ"ע מתרץ את שיטת המחבר (שהיא שיטת הרמב"ם)?

_____

טז. עיין בש"ך שם אות ט שמשיג על הסמ"ע.

ש"ך

וי"א דוקא גזילות כו' כתב הסמ"ע [סקי"ד] דהמחבר ס"ל דכל גזילות דנין חוץ מגזילות הבאות על ידי חבלות, וכדעת התוספות פרק החובל דף פ"ד ור"פ קמא דסנהדרין [ובהכי מיירי מתניתין רפ"ק דסנהדרין, וכן מוכח בתוספות שם, ודלא כמהר"ש אידלש ר"פ קמא דסנהדרין [שם] ע"ש], ולכך כתב המחבר סתם דדנין כל גזילות, עכ"ד. וקשה לי דא"כ ה"ל להמחבר לכתוב דגזילות ע"י חבלות [אין דנין]. ועוד קשה, שהרי לא הביא בב"י [סעיף ד' ד"ה ומ"ש וכן בגזילות] דברי התוספות בזה. ולכך נ"ל דס"ל להמחבר כדעת הרמב"ם [פ"ה מסנהדרין הי"ג], שכתב בסתם כל גזילות דנין, והא דאמרינן בגיטין פרק המגרש דף פ"ח ע"ב דגזילות וחבלות אין דנין דלא שכיחי, היינו הקנס מגזילות, כגון תשלומי כפל ודי והי וכה"ג דה"ל לא שכיח. ואין הכי נמי דהוה מצי למימר בפרק המגרש דלית ביה חסרון כיס, אלא משום חבלות קאמר הכי. וכן מדוקדק בלשון הרמב"ם פ"ה מהלכות סנהדרין [ה"ח] שכתב וז"ל, דיני קנסות כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל כו' אין דנין כו', [ובהי"ג כתב] מי שגנב או גזל גובין ממנו הקרן דייני חו"ל אבל (התוספת) אין גובין [את הכפל] כו'. ובזה נסתלקה תמיהת מהרש"ל [בישו"ש] פרק החובל סימן ה' שכתב וז"ל, תימה שהרמב"ם כתב דגזילות וחבלות אין דנין בחו"ל ואח"כ כתב מי שגנב או גזל כו'. וכן נראה לפע"ד דעת הרא"ש רפ"ק דסנהדרין [סי' א'] והטור [סעיף ד'], שכתבו סתמא דכל גזילות שכיחי ודנין אותם, וכן נראה לפע"ד דעת רב האי שהביא הטור לקמן סוף סימן ת"ך [סעיף ל"ד]. ודלא כמהרש"ל שם שכתב דלדעתם דגזילות על ידי חבלות אין דנין. ולכך כתב כאן המחבר בסתם מי שגנב או גזל גובין ממנו הקרן, והיינו ע"פ מה שהביא בספרו ב"י דברי הרמב"ם, ומשמע מדבריו בב"י שגם דעת הרא"ש והטור כן, ועיין בטור וב"י לקמן ריש סימן ל', וכן נראה עיקר לדינא וכמ"ש התוספות ושאר אחרונים שמעשים בכל יום שדנין דיני גזילות, ע"ש.

17. איך הש"ך מתרץ את דברי הרמב"ם? מהן "גזלות" שלא דנים על פי הצאר?

_____

תשובות

1) כוללים גם כתובות, ירושות וכל הענינים שאינם שייכים לענישה והם חיובים ממוניים.
2) דרישה וחקירה ביטלו בגו"ח ובהו"ה, אבל מומחים רק בהו"ה ולא בגו"ח, כי בזה אדם מוכן לטרוח אחר מומחים.
3) בקנסות אין נעילת דלת ולכן לא ביטלו דרישה וחקירה. "קנסות" משמע גו"ח. ולכן בהם לא יבוטלו הסמוכים כפי שלא ביטלו דרישה וחקירה.
4) נוסיף לקנסות גם כל מה שאינו שכיח כעניינים שלא ביטלו בהם את הצורך בסמיכה.
5) רואים שדנים דיני חבלות
6) דנו דיני חבלות רק משום שדחקו זה את זה וכו'.
7) ג"וח = אינם שכיחים או שאין בהם חסרון כיס. הו"ה = חיובי ממון רגילים, שהם שכיחים ויש בהם חסרון כיס ואינם קנסות.
8) לרבא הדברים אינם כפשוטם, וראבד"א מודה לרבא, אך לדידו החלוקה דרבנן.
9) הקריטריון הוא דבר שהוא שכיח, דנים. למשל גזלה עם חבלה, דהיינו שוד אלים אינו שכיח ולכן לא דנים, אבל שוד רגיל וגניבה, כן דנים.
10) משמע מדבריו שהמשנה היא כפשוטה – לא דנים בכלל גו"ח בזה הזמן.
11) המהר"ם סובר כפירוש השני של התוספות שבבבל דנים גם חבלות משום שליכותיהו קא עבדינן.
12) לכאורה לפי מהרש"א לא דנים כלל קנסות, אבל דנים ממונות, ואילו לפי מהר"ם שהולכים ע"פ שכיח או לא, למ"ד פלגא נזקא ממונא לא ידונו.
13) הגמרא אומרת שכלבא דאכל אימרי לא מגבינן בבבל משום דפלגא נזקא קנסא. וא"כ משמע שלמ"ד פלגא נזקא ממונא כן דנים בבבל. והרי מפורש שזה דבר לא שכיח!
14) ומתרצים התוספות (שם, ד"ה והשתא) שהפשט של הגמ' אינו שלמ"ד פלגא נזקה ממונה דנים, אלא לא היתה כלל ה"א לדון מקרה זה של כלבא דאכל אימרי משום שאיננו קרן אלא לגמרי משונה הוא. אבל קרן רגילה היתה ג"כ ה"א לדונא אלא שמשום שלא דנים דבר שאינו שכיח בבבל, לא דנים אותה.
15) בהלכה ח כתוב שלא דנים גזלות משום שהן קנס ואילו בהלכה י"ג משמע שדנים גזלות כי אין בהן כפל.
16) כחילוק שעשו התוספות בין גזלה לגזלה אלימה, גזלה אלימה יש בה קנס ולכן לא דנים.
17) הש"ך אומר שהרמב"ם סובר כשיטת התוספות, היינו מה שאמר הרמב"ם (בהלכה ח) שלא דנים גזלות הכוונה הקנס שבהם. אבל הקרן דנים בזה הזמן (הלכה יג). וזהו כתירוץ הראשון של התוספות. משמע ש"גזלות" הכוונה הקנס (כגון כפל) שבגנבות (כי בגזלות אין קנס).